



Наприкінці ХХ століття, сформувався особливий напрям в історії педагогіки – “сухомлиністика” (визначення академіка О.Савченко), котрий займається дослідженням і поширенням творчої спадщини педагога-гуманіста, підтримує розвиток його ідей в Україні та за її межами [2]. Напрямок об'єднав педагогів з України та інших країн, які вивчають, аналізують і популяризують творчий доробок вченого. Відповідно зростає кількість публікацій, у яких висвітлені основні етапи життєдіяльності видатного педагога та окремі аспекти його педагогічної системи. Їх систематизація, педагогічний аналіз, встановлення напрямів подальшого вивчення спадщини В.Сухомлинського сприятимуть збільшенню можливостей професійного розвитку вчителів, у тому числі початкових класів, оскільки являють собою міцний масив опрацьованих матеріалів, доступних для детального ознайомлення.

Сьогодні в період побудови демократичного суспільства, проголошення найвищих цінностей – Гуманізму, Істини, Совісті, Добра, Любові – ідеї В.Сухомлинського є, як і завжди, актуальними. Сучасні сухомлиністи, досліджуючи творчу спадщину педагога, розглядають вкрай важливі проблеми, що є пріоритетними для розвитку сучасного суспільства, освітньої галузі. Педагогічна система В.О. Сухомлинського збагатила педагогічну науку вкрай потрібними сьогодні положеннями про ціннісне ставлення до людини. Їх актуальність і прогресивність в усі часи

сприятиме розвитку професійної сфери педагогів, впливатиме на вдосконалення особистості вихователів і вихованців за умови пильної уваги та подальших досліджень різних аспектів гуманістичної спадщини Справжнього Вчителя для багатьох поколінь освітян.

#### БІБЛІОГРАФІЯ

1. Сараєва О. Вчитель у педагогічній системі В.О.Сухомлинського / О. Сараєва // Науковий вісник МДУ. Педагогічні науки. Зб. наук. праць. – Вип. 8. – Миколаїв. – 2004. – С. 104 – 108.
2. Сараєва О. Ціннісна основа педагогічної системи В.О. Сухомлинського / О. Сараєва // Наукові записки ВДПУ. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип. 16. – Вінниця. – 2006. – С. 171 – 174.
3. Сухомлинский В.А. Избранные произведения: В 5 т. / Редкол.: Дзверин А.Г. (пред) и др. – К.: Рад. шк., 1980. – Т.3. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну. – 719 с.
4. Сухомлинский В.О. Библиография творів / В. Сухомлинский. – К.: Радянська школа, 1978. – 110 с.
5. Бабіч Л.В. Використання гуманістичної спадщини В.О.Сухомлинського в системі підготовки спеціалістів / Л.В.Бабіч, Г.М.Кондратенко, О.В.Рідкоус // Збірник наукових праць. Педагогічні науки / Редкол.: Барбіна Є. С. (відповід. редактор) та ін. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. – Випуск 50. – Частина 1. – С. 26-30.
6. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну / Василий Александрович Сухомлинский. – 2-е изд. – К.: Рад. школа, 1987. – 554 с.

УДК 373.13:37.013(092)

## ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ЗАСАДАХ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

**Марина ПРОКОФ'ЄВА (Ялта)**

*Проаналізовано теоретико-практичний досвід видатного педагога та його погляди на шляхи, чинники та умови реалізації індивідуального та диференційованого підходів в навчанні молодших школярів. Показано можливості творчого застосування ідей В. Сухомлинського щодо визначеної проблеми в сучасній педагогічній практиці. Обґрунтовано необхідність упровадження у систему професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів спеціального курсу «Індивідуалізація та диференціація навчання молодших школярів». Проаналізовано змістові та методичні характеристики спеціального курсу.*

*Ключові слова:* В. Сухомлинський, молодші школярі, індивідуальний підхід, диференційований підхід.

*Проанализированы теоретико-практический опыт выдающегося педагога и его взгляды на пути, факторы и условия реализации индивидуального и дифференцированного подходов в обучении младших школьников. Показаны возможности творческого применения идей В. Сухомлинского по данной проблеме в современной педагогической практике. Обоснована необходимость внедрения в систему профессиональной подготовки будущих учителей начальных классов специального курса «Индивидуализация и дифференциация обучения младших школьников». Проанализированы содержание и методические характеристики специального курса.*

*Ключевые слова:* В. Сухомлинский, младшие школьники, индивидуальный подход, дифференцированный подход.

**Постановка проблеми.** Ставлення до кожного молодшого школяра як до унікальної,

неповторної, цілісної особистості в сучасній дидактиці початкової школи не викликає



заперечень. Молодший школяр – творіння: його створюють, але й він створює себе не меншою мірою. Він учить в інших, але й учиє себе сам. Він повний природних задатків, прагне реалізувати свій потенціал та здатний усвідомлено, з усією відповідальністю обирати орієнтири свого шляху.

Сучасна освітня ситуація актуалізує вирішення однієї з найважливіших задач школи – реалізацію потреби особистості в повноцінному становленні, розвитку з урахуванням індивідуальних схильностей, інтересів, мотивів, орієнтації на особистісну, соціальну, професійну успішність, що підвищує інтерес до науково-практичного досвіду дидактів другої половини ХХ в. у зв'язку з особливою атмосферою гуманізації та гуманітаризації вітчизняної освіти в 60-70-ті-рр. З огляду на це закономірним є великий інтерес до педагогічної спадщини видатного педагога В.О. Сухомлинського

#### Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Творчу спадщину В. Сухомлинського вивчали й нині вивчають багато українських учених (М. Антоненко, І. Бех, Л. Березівська, Н. Бібік, Л. Бондар, Н. Дічек, С. Захаренко, Н. Калініченко, О. Крутенко, В. Кузь, М. Левківський, В. Лозова, Ю. Мальований, Н. Побірченко, Л. Прокопенко, Г. Пустовіт, О. Савченко, О. Сухомлинська, Т. Філімонова та ін.). Важливими є також дослідження науковців (М. Библюк, С. Денисюк, Н. Дичек, І. Зязюн, Б. Лихачов, О. Коваль, В. Кумарін, О. Пшеврацька та ін.), які дають критично-творчу оцінку доробку В. Сухомлинського з метою порівняння його поглядів з іншими педагогічними концепціями. За кордоном педагогічну спадщину В. Сухомлинського досліджують М. Богуславський, І. Буєва, М. Гусаковський, М. Мухін (Росія), Х. Франгос, М. Ціандзі (Греція), Е. Гартманн, В. Іфферт, Р. Штайник (Німеччина), М. Библюк, С. Лашин (Польща), Л. Мілков (Болгарія), А. Кокеріль (Австралія), Бі Шуджі, Ван Ігао, Сяу Су, Тан Чіці (Китай) та ін.

О. Сухомлинська зазначає: «Нині неможливо розпочати розв'язання проблеми, не визначивши, що ж було зроблено до цього, від чого потрібно відштовхнутись, розвиваючи, розбудовуючи нове знання» [2, с. 8]. Педагогічні ідеї В. Сухомлинського та унікальний досвід Павлівської школи, її освітньо-виховні технології живлять і сьогодні педагогічну теорію та практику.

**Мета статті** – обґрунтування і висвітлення значення спецкурсу у системі професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до навчання молодших школярів на засадах диференційованого підходу.

**Виклад основного матеріалу.** Особистісно зорієнтований підхід до навчання є максимально можливою організаційною моделлю реалізації принципу індивідуалізації. Особистісно зорієнтований підхід характеризується тим, що зміст освіти є не зовні нормативно заданою величиною, а виявляється як внутрішній потенціал дитини, що потребує від педагога вивчення і супроводу у процесі розвитку та пошуку особистісних смислів. За такого підходу освітні стандарти, програми, нормативно визначені пріоритети є недоцільні або відступають на задній план. На передньому – конкретна особистість з її життєтворчим потенціалом, внутрішніми смислами, переживаннями, мотивами тощо. Ця парадигма навчання спрямована не на пристосування людини до зовнішнього середовища, а на розкриття її сутнісних сил і внутрішнього потенціалу [1, с. 40].

Індивідуалізація навчально-виховного процесу – це головний, основний принцип особистісно зорієнтованого навчання, його серцевина. Проте термін «особистісно зорієнтований підхід» та «індивідуальний підхід» не є синонімами. Індивід – це людина, яка має відмінні від інших генотипні або фізіологічно зумовлені властивості. У той час як особистість – це людина в сукупності як фізіологічно зумовлених, так і соціальних, тобто придбаних в процесі життя в суспільстві якостей. Метою індивідуального підходу є розробка індивідуальної програми навчання і виховання для кожної дитини згідно притаманних йому психофізіологічних властивостей.

Аналіз педагогічної спадщини В. Сухомлинського з позиції сьогодення дає можливість виокремити основні положення, на яких базується особистісно зорієнтоване навчання. Положення про неповторність кожної дитини є немовби наріжним каменем, на якому побудована вся система поглядів В. Сухомлинського на проблеми навчання й виховання. Таке ж важливе значення воно має і для концепції особистісно зорієнтованого підходу, оскільки саме з нього випливає положення про дитину як найвищу цінність і, відповідно, головного суб'єкта навчально-виховного процесу. Це дає можливість визначити принципи особистісно орієнтованого підходу:

- принцип неповторності кожної дитини;
- принцип визнання відсутності нездібних дітей;
- принцип урахування нерівності розумових здібностей учнів;
- принцип індивідуалізації навчально-виховного процесу;



- принцип урахування індивідуальних особливостей учнів;
- принцип визнання кожної дитини особистістю;
- принцип отримання позитивних відчуттів від навчання;
- принцип людяності, чуйності і тактовності у ставленні до дітей.

Навчання і виховання кожного учня як індивідуальності й особистості В. Сухомлинський вважав найважливішим, найтоншим і найскладнішим педагогічним завданням. «Своєчасно знайти, виховати і розвинути задатки здібностей у наших вихованців, вчасно розпізнати в кожному його покликання, – пише він у статті «Розвиток індивідуальних здібностей і схильностей учнів», – ось що зараз головне в навчально-виховній роботі» [7, с. 130]. І найголовнішим у вирішенні цього завдання, пише він у праці «Пависька середня школа», «... підмітити в кожній дитині її найбільш сильну сторону, знайти в неї ту «золоту жилку», від якої починається розвиток індивідуальності, добитися того, щоб дитина досягла видатних для свого віку успіхів у тій справі, яка найбільш яскраво виражає, розкриває його природні задатки» [5, с. 19-20].

Дитина у В. Сухомлинського – це самодіяльна, незалежна особистість, котра висловлює в різноманітній діяльності свою особисту людську сутність [3, с.55]. Кожна дитина має індивідуальний талант і тому не може бути єдиної для всіх «усередненої освіти». Збагачення знаннями має відбуватись з урахуванням інтересів, можливостей кожного учня. Кожна дитина, має право на вибір оптимального обсягу знань, необхідного і достатнього для розвитку закладеного в нею природою.

Одним з основних положень у системі поглядів В. Сухомлинського на сутність навчально-виховного процесу, фундаментом його теоретичних узагальнень є положення про відсутність «... дітей нездатних, бездарних, ледачих» [6, с. 36]. Він повертається до цієї думки в різних працях і у всіх випадках акцентує увагу на необхідності розвивати здібності і таланти всіх без винятку дітей, які прийшли до школи. «Ми глибоко переконані в тому, – писав В. Сухомлинський у статті «Людина неповторна», – що немає людини, яка за належних умов, при вмілому вихованні не виявила би свого самотнього, неповторного таланту. П'ятсот вихованців, духовне обличчя яких ми повинні сформувати, – це п'ятсот неповторних талантів і обдарувань. Поважати в кожному учневі людину, виявляти до нього гуманне ставлення – значить насамперед розкрити в ньому таку людську неповторність» [6, с. 94].

На переконання В. Сухомлинського, невстигаючі учні з'являються тому, що «немає індивідуального підходу до дітей у найважливішій, найголовнішій сфері шкільного життя – у сфері розумової праці» [4, с.436]. Він закликав провести порівняння, як семирічні діти виконують фізичну працю. Наприклад, запропонувати їм носити воду. Очевидно, що один учень принесе п'ять відер з водою і втомиться, а інший – двадцять і т.д. Педагог переконливо доводив, що і для розумової праці потрібні неоднакові дитячі сили. Одні учні сприймають матеріал швидко, запам'ятовують його міцно і надовго, а інші – повільно. Для одних дітей успіх – це «п'ятірка», а для інших – і «трійка» велике досягнення. Саме тому педагог застерігав, що немає абстрактного учня, до якого можна було б механічно застосувати всі закономірності навчання і виховання. Він називав уміння вчителя правильно визначати шляхи розвитку розумових здібностей кожного учня надзвичайно важливою складовою частиною педагогічної мудрості. На його думку, кожній дитині потрібно допомогти розкрити її сили й можливості, а отже, відчути радість успіху в розумовій праці. «А це означає, що в навчанні має бути індивідуалізація – і в змісті розумової праці (в характері завдань), і в часі», – зазначав педагог [4, с.437].

Щоб якісно здійснювати диференціацію в навчанні учнів 1-4 класів, В. Сухомлинський глибоко вивчав індивідуальні особливості мислення дитини. Великий педагог вивчав мислення дітей не для якихось теоретичних цілей, а для того, щоб полегшити розумову працю дітей, навчити вчитись. Василь Олександрович відзначав, що поведінка школяра в навчальному процесі залежить від типу його мислення. Він виділяв два основних типи мислення дитини – логіко-аналітичне (математичне) та художнє (образне). На основі цього він розрізняв «логічне та емоційне пізнання навколишнього світу» [4, с. 513].

Так, наприклад, учні з образним сприйняттям навколишнього світу із захопленням розповідають про почуте, побачене, використовуючи при цьому яскраві образи. Вони мислять картинами, образами, рухами, звуками тощо. Такі вихованці чутливі до краси, гармонії. Для них характерне емоційне сприйняття довкілля. У таких дітей більш швидко і повно формується художня картина світу.

Серед педагогічних принципів В. Сухомлинського ключовим залишається принцип радості пізнання. Сутність основоположного принципу гуманістичної педагогіки В. Сухомлинського в основах розробленої ним системи, що дозволяє і нездатних вчити добре. До малоздібних до вчення дітей, оволодіння знаннями для яких



пов'язане з неймовірними труднощами, у Василя Олександровича був особливий підхід.

Малоздібні повинні якомога більше думати. Роздуми – один із шляхів розвитку тяги до навчання, прагнення вчитися. Педагог заохочував питання, бажання розібратися в незрозумілому. Здійснювалося на практиці класичне правило Аристотеля: «Мислення починається з питання і здивування». У сучасній педагогіці цей метод питань існує ще з часів Сократа і був названий «методом повитухи». Питання допомагає «народитися» думки в голові учня, спонукає до роздумів.

Важливим і сьогодні залишається застереження Сухомлинського про небезпеку поспішних песимістичних діагнозів щодо розумового розвитку молодших школярів. Він твердо дотримувався переконання, що копітка індивідуальна робота може призвести до якісних зрушень навіть найменш розвиненої дитини: «Рік, два, три роки у неї що-небудь може не виходити, але прийде час – вийде. Думка – як квітка, яка поступово накопичує життєві соки. Дамо ж коріння цим сокам, відкриємо перед квіткою сонце – і вона розквітне».

Успіх у навчанні, на переконання В. Сухомлинського, залежить від уміння вчителя створювати сприятливі умови для розвитку дітей, стимулювання їхніх провідних особистісних задатків (спраги пізнання і любові до ближнього). Так у його системі реалізується принцип опори на позитивне в людині, що веде свій початок ще з педагогіки Стародавнього Риму. В основі такого навчання лежать не знання, а людські відносини. Ставлення дитини до знань, до навчання, у величезній мірі залежить від того, як він ставиться до вчителя.

Так, В. Сухомлинський протягом декількох років вивчав шкільні неврози і дійшов висновку, що на несправедливість учителя у дітей завжди хвороблива реакція. У одних вона набуває характеру напруженості; в інших – викликає образу, озлобленість; напускну безтурботність; байдужість, страх; кривляння або запеклість. Відчуваючи байдуже до себе ставлення, дитина втрачає чуйність до добра і зла, у неї з'являється підозрілість, невіра в людей, а це найголовніше джерело озлобленості.

У всіх випадках згадки про відсутність нездібних дітей В. Сухомлинський веде мову про людську індивідуальність, людську неповторність. Тому, хоча слово «особистість» він і не використовує, положення про відсутність нездібних дітей має чітку особистісну спрямованість і може розглядатися як один з принципів особистісно зорієнтованого навчально-виховного процесу.

Поняття про людську індивідуальність означає наявність у кожної дитини

індивідуальних, тобто властивих тільки їй психофізіологічних властивостей, які зумовлюють вибірковість дитини до змісту, форм і методів навчання. Визнання цього положення, яке, по суті, вже стало аксіомою, потребує здійснення індивідуального підходу до навчання і виховання. Саме такий підхід в теорії і на практиці розробляв В. Сухомлинський. Ось що він пише з цього приводу у праці «Сто порад учителям»: «Мистецтво і майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб розкривши сили і можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці. А це означає, що у навчанні повинна бути індивідуалізація – і в змісті розумової праці (в характері завдань), і в часі. Досвідчений педагог дає одному учневі дві, три, а то й чотири завдання на уроці, іншому ж – тільки одне. Один отримує більш складне завдання, інший – більш просте» [4, с. 467-468].

В. Сухомлинський практично випробував і теоретично обґрунтував диференційований підхід як форму реалізації індивідуального підходу в навчальному процесі початкової школи. Він довів безсумнівні переваги диференціації навчання: розвиток розумових здібностей школярів; сприяння підвищенню інтелектуального рівня учнівського колективу; досягнення «слабкими» учнями на певному етапі результатів хоча б з одного предмета; установлення взаємної доброзичливості на уроці між учителем і учнями; полегшення праці вчителя завдяки ефективній та посильній зайнятості усіх дітей. Педагог наголошував, що не можна рівняти усіх школярів «по середньому учню», бо це гальмує їхній розвиток.

Педагог описав приклади здійснення внутрішньої диференціації навчання як форми індивідуального підходу до дитини в початковій школі. Так, В. Сухомлинський розкрив технологію диференційованого навчання на уроці математики для учнів другого класу. Вчитель зачитує задачу, через п'ять-шість хвилин учні, котрі її розв'язали, беруть важчі задачі. Але серед школярів є слабкі, й дуже слабкі. І ось з такими учнями додатково працює вчитель: зачитує ще раз задачу, повторює з учнем її числові дані тощо. Саме вчитель, на думку Василя Олександровича, має допомогти кожному учневі побачити результати і наслідки своєї розумової праці, щоб не зникло бажання вчитися, а це потребує «великого терпіння й великої віри в творчі сили дитини» [4, с.435-436]. Розмірковуючи над методикою навчання на уроках граматики, В. Сухомлинський рекомендував вивчати розумову працю кожного учня 1-4 класів з метою розробки для окремих з них індивідуальних завдань.

Окреслені видатним вітчизняним педагогом ще у минулому столітті проблеми не втратили





своєї актуальності і на сучасному етапі розвитку освіти в Україні. Положення про врахування і розвиток індивідуальних властивостей учнів як суб'єктів навчально-виховного процесу можна вважати одним з найважливіших принципів особистісно зорієнтованого підходу.

Аналіз змісту навчальних планів, програм підготовки, опитування вчителів та студентів, які вже мають певний досвід викладання під час педпрактики, засвідчили, що головна трудність, яку відчують учителі при здійсненні диференціації навчального процесу, пов'язана з відсутністю психологічних знань, а також досвіду, необхідного для ефективного здійснення диференціації навчального процесу, що проявляється, зокрема, у невмінні розподілити учнів за типологічними групами, скласти різнорівневі завдання. Іншими словами, у студентів бракує системних знань та відповідних практичних компетенцій для реалізації диференційованого підходу в навчанні молодших школярів. Вирішення цієї проблеми можливо за умови доповнення предметів професійної спрямованості спецкурсом «Індивідуалізація та диференціація навчання молодших школярів».

*Мета курсу* – оволодіння майбутніми вчителями інтегрованими знаннями та вміннями з проблеми організації індивідуалізації та диференціації навчання на основі системних змін у теоретичній і практичній підготовці.

*Головними завданнями спецкурсу є:*

– засвоєння студентами знань про теоретичні засади індивідуалізації та диференціації навчання молодших школярів (сутність, види, способи здійснення);

– підготовка студентів до моделювання навчального процесу в початковій школі на засадах індивідуального та диференційованого підходів;

– формування вмінь професійної рефлексії у процесі організації навчання в початковій школі на засадах індивідуального та диференційованого підходів;

– залучення студентів до дослідницько-експериментальної роботи з проблеми дослідження.

*Концептуальними ідеями* розробки програми спецкурсу та її запровадження визначено:

– особистісно орієнтований підхід, який є пріоритетним напрямом розвитку освіти на засадах філософії дитино центризму і людиноцентризму;

– компетентнісний підхід, який є джерелом підвищення професійною компетентності фахівців, бо дозволяє спрямовувати педагогічну діяльність на їхній саморозвиток і самовдосконалення;

– інтегративний підхід, що використовується з метою формування у студентів системних і цілісних знань, вмінь та навичок в галузі індивідуалізації та диференціації навчання;

– технологічний підхід, який дозволяє забезпечити цілеспрямоване засвоєння технології здійснення диференційованого та індивідуального підходів.

Спецкурс розраховано на 72 години, з яких 30 годин становить аудиторна робота і 42 години відведено на самостійну роботу. Зміст спецкурсу організовано в три модулі, поточними формами контролю в яких передбачено тестовий вибірковий самоконтроль і усне вибіркове опитування. Проміжними формами контролю. Яким закінчується робота над кожним змістовим модулем, виступає модульна контрольна робота. Підсумковою формою контролю є залік.

Спецкурс має теоретичну і практичну частини, які забезпечуються лекційно-семінарськими заняттями. В основі яких – активні й інтерактивні методи навчання. У процесі проектування спецкурсу вважали за необхідне стимулювати їхню пошукову і творчу діяльність, розвивати критичне мислення та створити умови для набуття ними власного професійного досвіду.

Під час викладання спецкурсу ми використовували навчальний посібник та робочий зошит (авторська розробка).

При створенні робочого зошита нами були враховані методичні підходи до здійснення контролю навчальних досягнень студентів. Він містить різнорівневі завдання і запитання для самостійної роботи та підготовки до практичних занять; творчі завдання, які є різновидом проектної діяльності; завдання для поточного контролю. Завдання вміщено за темами програми спецкурсу і виокремлено в межах кожної у два розділи – завдання для самостійної роботи та завдання та тести для поточного контролю.

Використання в процесі викладання спецкурсу робочого зошита сприяло формуванню у студентів вмінь співвідносити теоретичний стан проблеми диференційованого навчання з практичним; використовувати основні форми, методи, засоби реалізації диференційованого підходу; реалізовувати принцип диференційованого підходу в процесі спільної діяльності вчителя та учня; встановлювати рівень розвитку пізнавальних можливостей і здібностей учнів; виділяти і діагностувати індивідуально-психологічні особливості учнів; володіти комплексом інформативних методик, що дозволяють реалізовувати диференційований підхід; використовувати нові технологічні методи перевірки та оцінки знань учнів умовах диференційованого підходу.



**Висновки і перспективи подальших розвідок напрямку.** Підбиваючи підсумок, зазначимо, що ми не могли охопити увесь спектр питань з розроблення індивідуального підходу в теоретичному і практичному вимірах видатним українським педагогом В. Сухомлинським, проте можемо стверджувати, що він розглядав індивідуальний та диференційований підхід як головний принцип і як органічну складову навчально-виховного процесу школи.

**БІБЛІОГРАФІЯ**

1. Смагін І. І. Особистісно орієнтоване навчання суспільствознавства в сучасній загальноосвітній школі: реальність чи перспектива? / І.І.Смагін // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2012. – №61. – С. 40-45.  
 2. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О.В. Сухомлинська. – К.: А.П.Н., 2003. – 68 с.

3. Сухомлинська О. В. Ідея свободи у вихованні в європейській педагогіці і спадщині В. Сухомлинського / О. В. Сухомлинська // Європейська педагогіка і Василь Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 75-річчю від дня народження видатн. укр. педагога. – К., 1993. – С. 50-57.  
 4. Сухомлинський В. О. Сто порад учителів / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – С. 417-654.  
 5. Сухомлинський В. О. Павлиська середня школа / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 7-390.  
 6. Сухомлинський В. О. Людина неповторна / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С. 80-96.  
 7. Сухомлинський В.О Розвиток індивідуальних здібностей і нахилів учнів / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С. 122-139.  
 8. Сухомлинський В. О. Найвідсталіші у класі / В. О. Сухомлинський // Вибр. тв. : в 5 т. – К. : Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С. 584-590.

**УДК 373.3..378.147**

**МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО**

**Анатолій РАЦУЛ (Кіровоград)**

*Стаття присвячена мотивам навчальної діяльності учнів початкової школи у педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. Спадщина розглядається, зокрема, як наукова проблема, на розробку і втілення якої велику увагу звертав учений – педагог у своїй творчій практиці. Розглянуто низку проблем учіння та пізнання школярами основ наук не тільки як процесу набуття знань, а й як розвитку мислення, розумових сил дитини, формування її як творчої особистості у процесі всього виховання.*

*Ключові слова:* мотиви, мотивація діяльності, навчальна мотивація учні, початкова школа.

*Стаття посвячена мотивам учебной деятельности учащихся начальной школы в педагогическом наследии В.А. Сухомлинского. Наследие рассматривается, в частности, как научная проблема, на разработку и воплощение которой большое внимание обращал ученый - педагог в своей творческой практике. Рассмотрен ряд проблем учения и познания школьниками основ наук не только как процесса получения знаний, но и как средство развития мышления, умственных сил ребенка, формирование его как личности в процессе всего воспитания.*

*Ключевые слова:* мотив, мотивация деятельности, учебная деятельность, учащиеся, начальная школа.

Мотиви навчальної діяльності, як відомо, є системою цілей і потреб, що спонукає учнів до активного і свідомого учіння та засвоєння знань. Кінцевим продуктом мотивації є сформовані навчальні мотиви учнів, тобто спонукальна причина діяльності та вчинків.

Мотивація діяльності, зокрема навчальної, як наукова проблема з кожним роком усе більше повертає до себе увагу багатьох науковців.

Велику увагу вихованню мотивації учіння приділяв В. О. Сухомлинський. Він вбачав завдання вчителя початкової школи в тому, щоб постійно розвивати у дітей задоволення навчанням.

Життя все більше вагає постійного оновлення знань. Без жадоби до знань неможливе повноцінне духовне, а також трудове, творче життя. Тому В.О. Сухомлинський вважав

найголовнішим завданням школи — виховувати органічну потребу в самоосвіті учнів.

Залежність процесу учіння від мотивів є важливою його закономірністю. Навчання завжди мотивоване. Внутрішні й зовнішні об'єктивні спонукальні причини дій і вчинків учня — ось що визначає, заради чого він виконує навчальні завдання, прагне до певної мети.

Виховання бажання вчитися В.О.Сухомлинський тісно пов'язував з виховною сферою учнів. При цьому він мав на увазі, що основними мотивами вольового фактора в бажанні вчитися повинні бути: свідоме ставлення до праці, підготовка до майбутньої діяльності, почуття честі колективу, честі класу, школи.

Аналізуючи уроки та діяльність педагогічного колективу школи,